

УДК [343.85:343.35](094)

Сметаніна Наталія Володимирівна,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ЇХ ПРОЄКТІВ ЯК ІНСТИТУТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

У сучасному суспільстві проблеми дослідження злочинів корупційної спрямованості і кримінологічних заходів протидії корупції є одними з найактуальніших, а тому виявляються важливими об'єктами вивчення у кримінологічній науці та предметом обговорення під час дискусій у практиці боротьби із корупційною злочинністю. Багатогранність, складна структура корупційних діянь зумовлює значне коло пов'язаних із ними кримінологічних питань. Одним із таких питань є запровадження антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів у практику боротьби із корупційними злочинами.

У кримінологічній науці досліджувані питання тією або іншою мірою стали предметом наукових пошуків і дискусій для таких учених, як Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, В. В. Астанін, О. І. Галяшина, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. М. Джу́жа, А. І. Долгова, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, С. М. Іншаков, Л. В. Кондратюк, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, В. В. Лунєєв, М. І. Мельник, О. Р. Россинська, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, О. Ю. Шостко та ін.

Сьогодні корупцію вчені відносять до однієї з ознак сучасності, яка характерна для всіх країн світу, у тому числі й для України. До глобальних проблем сучасності у наш час дослідники відносять такі групи зв'язків: злочинність і наркоманія; вибух насильства і жорстокість поліцейської влади, тортури і терор; зневага законом і порядком; політична корупція; бюрократизм; деградація навколишнього середовища; знецінення моральних цінностей; відчуття нестабільності; нерівність і неоднорідність суспільства; соціальна несправедливість; широке розповсюдження бідності; безробіття; інфляція; енергетична криза; застаріла система освіти; протести серед молоді; відчуження; занепад міст і багато інших [1, с. 229].

Значного поширення в Україні набули корупційні злочини (злочини корупційної спрямованості), які є збірним поняттям, що включає в себе такі діяння, передбачені ст.ст. 191, 364, 364¹, 365, 365¹, 365², 366, 367, 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369², 370, 375, 376 Кримінального кодексу України [2, с. 11–12]. Кримінологічні дослідження за результатами узагальнення кримінальних проваджень про злочини корупційної спрямованості, що були розглянуті судами м. Харкова та Харківської області у 2011–2013 рр., доводять перевагу злочинів, передбачених ст.ст. 191, 366, 367, 368², 369, 364, 368, 369², 370, 365 Кримінального кодексу України, в усій структурі злочинів корупційної спрямованості.

Дієвим механізмом протидії корупції має стати реалізація проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів. У статті 1 ЗУ «Про запобігання корупції» антикорупційна експертиза визначається як діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проєктах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних із корупцією [3].

Зазначене питання потребує вирішення низки завдань: 1) правового регулювання проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів; 2) визначення суб'єктів такої антикорупційної експертизи, їх компетенції; 3) методичного забезпечення проведення антикорупційної експертизи та правового регулювання висновку експерта за результатами проведення антикорупційної експертизи. І більшість із названих питань вже вирішені у національному законодавстві [3; 4].

Але головною проблемою залишається розробка методичного забезпечення юридико-лінгвістичної антикорупційної експертизи, оскільки саме у текстових формулюваннях містяться корупціогенні фактори. Тому незалежно від сфери регульованих відносин при проведенні антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів повинна проводитись юридико-лінгвістична антикорупційна експертиза. Крім того, необхідна розробка алгоритму зі складання експертного висновку за результатами антикорупційної експертизи. Використання зазначених рекомендацій дозволить прослідкувати перебіг експертних досліджень і перевірити валідність отриманих висновків [5, с. 23].

За результатами узагальненої практики щодо проведення експертизи проєктів нормативно-правових актів на наявність корупціогенних факторів за 2011 рік Міністерство юстиції виявило корупціогенні фактори у кожному сьомому акті. Так, у 2011 році на правову експертизу до Міністерства юстиції надійшло 1575 проєктів нормативно-правових актів, і у 216 з них були виявлені норми, які містили корупційні ризики.

Більшість таких норм були виявлені у проектах актів у сфері земельного, цивільного та фінансового законодавства [6].

Україна не єдина держава серед країн Східної Європи, яка запровадила антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів. Так, Російська Федерація антикорупційну експертизу своїх нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів запровадила у 2009 році Федеральним законом «Про антикорупційну експертизу нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів». У Республіці Вірменія вимога щодо проведення антикорупційної експертизи була започаткована з 2009 року у зв'язку з постановою Уряду Республіки Вірменія від 22 жовтня 2009 року № 1205-Н «Про оцінку регулюючого впливу антикорупційних нормативно-правових актів». Антикорупційну експертизу в Республіці Вірменія здійснює спеціальний орган Міністерства юстиції — Агентство експертизи правових актів. Проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів в Республіці Молдова на законодавчому рівні визначено у 2008 році Законом Республіки Молдова «Про запобігання корупції і боротьбу з нею» [6].

Слід зазначити, що антикорупційній експертизі проектів нормативно-правових актів властиві контрольна функція, здійснення якої забезпечує контроль проектів нормативно-правових актів та чинних нормативно-правових актів; попереджувальна, здійснення якої забезпечує попередження наявності корупційо-генних чинників у проектах нормативно-правових актах та корупційних правопорушень при застосуванні нормативно-правового акта; інформаційна (аналітична), здійснення якої забезпечує аналіз та оцінку якості проектів нормативно-правових актів [7, с. 131].

Антикорупційну експертизу розглядають і як певну складову (етап) правового моніторингу нормативних правових актів, який може здійснюватися вченими, комітетами Верховної Ради України, співробітниками правових та аналітичних служб, а також інститутами громадянського суспільства (громадськими організаціями)[8, с. 20].

Сьогодні в українському суспільстві, в органах державної влади має формуватися і розвиватися негативне ставлення до корупційних діянь як у внутрішніх відносинах у державі, так й у відносинах із міжнародними організаціями і закордонними державами. Антикорупційна експертиза має стати потужним інструментом протидії корупції. Якісне очищення значного масиву проектів нормативно-правових актів, а також чинних нормативно-правових актів дозволить зупинити розвиток корупційних норм у законодавстві. Розумне запозичення міжнародного досвіду у боротьбі з корупцією сприятиме зменшенню цього деструк-

тивного явища й в українському суспільстві. Широке залучення до вирішення цих завдань кримінологів, прийняття у майбутньому ще і Закону України «Про кримінологічну експертизу нормативно-правових актів та їх проектів» буде сприяти вирішенню зазначених завдань.

Список використаних джерел

1. Сорокин В. В. Юридическая глобалистика : учеб. / В. В. Сорокин; Новосиб. гос. техн. ун-т. — Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2010. — 916 с.
2. Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посіб. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. — Харків : Харків юрид., 2013. — 220 с.
3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.
4. Порядок проведення антикорупційної експертизи : наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15>.
5. Россинская Е. Р. Антикоррупционная экспертиза нормативных правовых актов и их проектов: проблемы теории и практики : монография / Е. Р. Россинская, Е. И. Галяшина. — М. : Норма : ИНФРА-М, 2014. — 160 с.
6. Антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції : роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.05.2012 n0018323-12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-12>.
7. Лисенко М. О. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів як засіб забезпечення законності в правотворчій діяльності органів виконавчої влади / М. О. Лисенко // Держава і право : зб. наук. пр. — Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. — Вип. 66. — С. 125–133.
8. Дашковська О. Р. Антикорупційна експертиза як складова єдиного правового моніторингу нормативних правових актів [Електронний ресурс] / О. Р. Дашковська // Порівняльно-аналітичне право. — 2015. — № 5. — С. 18–21. — Режим доступу: http://www.pap.in.ua/5_2015/5.pdf.

Одержано 29.02.2016